

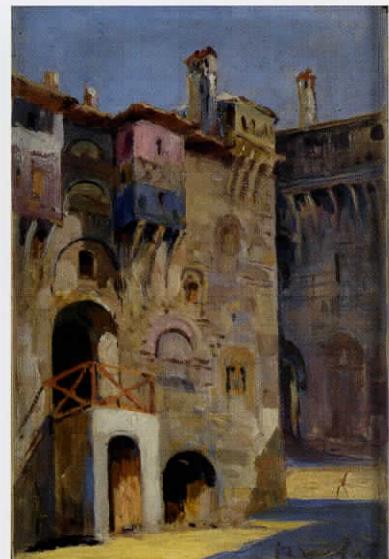
ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΤΕΧΝΗ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

ΑΙΘΟΥΣΑ Ι ΚΑΙ 2

ΒΑΝΔΩΡΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ (1887-1940)
 ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΠΥΡΟΣ (1903-1985)
 ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (1909-1994)
 ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ (1883-1965)
 ΘΕΟΦΙΛΟΣ (ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗΛ) (1873-1934)
 ΚΑΪΜΗ ΤΖΟΥΛΙΟ (1897-1982)
 ΚΟΓΕΒΙΝΑΣ ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ (1887-1940)
 ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΦΩΤΗΣ (1895-1965)
 ΚΟΨΙΔΗΣ ΡΑΛΛΗΣ (γ. 1929)
 ΛΟΥΚΙΔΗΣ ΤΑΣΟΣ (1884-1972)
 ΜΠΡΑΕΣΑΣ ΔΗΜΟΣ (1880-1964)
 ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΣ (1895-1958)
 ΧΑΤΖΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ (1870-1915)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΧΑΤΖΗΣ

ΑΙΘΟΥΣΑ 3

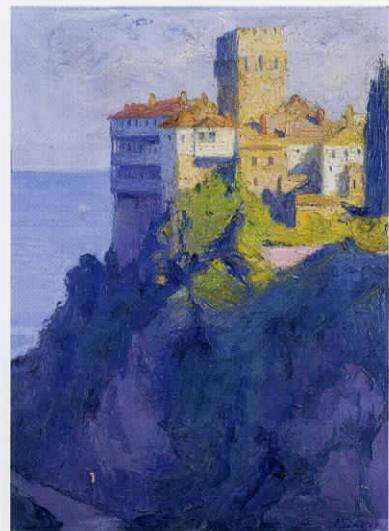
ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΠΑΛΟΥΚΑΣ (1892-1957)

ΑΙΘΟΥΣΑ 4

ΝΙΚΟΣ ΒΕΛΜΟΣ (1890-1930)
 ΠΟΛΥΚΛΕΙΤΟΣ ΡΕΓΚΟΣ (1903-1984)

ΑΙΘΟΥΣΑ 5

ΑΓΗΝΩΡ ΑΣΤΕΡΙΑΔΗΣ (1898-1977)
 ΑΝΔΡΕΑΣ ΒΟΥΡΛΟΥΜΗΣ (1910-1999)
 ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΟΥΚΑΣ (γ. 1924)
 ΦΩΤΗΣ ΖΑΧΑΡΙΟΥ (1909-2001)

ΔΗΜΟΣ ΜΠΡΑΕΣΑΣ

ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΠΑΛΟΥΚΑΣ

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ ΚΟΓΕΒΙΝΑΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΡΑΛΗΣ

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ είναι σίγουρα περισσότερο γνωστό για τοὺς δικούς του καλλιτεχνικούς θησαυροὺς παρὰ γιὰ τὴν ἐπίδραση ποὺ ἔχει ἀσκήσει στὴ διαμόρφωση τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας στὴν Ἑλλάδα. Τόσο μὲ τὴν πνευματικὴ παράδοση τὴν ὅποια διακονεῖ ὅσο καὶ μὲ τὴν ὁμορφὰ τῆς φύσης καὶ τὰ πλούτη τῆς τέχνης του, τὸ "Ορος ἄσκησε στοὺς καλλιτέχνες, "Ελληνες καὶ ξένους, ἴδιαίτερη γοητεία καὶ βρέθηκε συχνὰ νὰ διαδραματίζει σημαντικὸ ρόλο στὴν ἰδεολογικὴ περιδίνηση τοῦ νέου ἐλληνισμοῦ. Κατὰ τὸν 20ὸν αἰώνα κυρίως, πλῆθος καλλιτέχνες καὶ ἄλλοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι, γιὰ διαφορετικοὺς λόγους ὁ καθένας, ἐπισκέπτονται τὸν "Αθω, ἥ ἐπίδραση τοῦ ὅποιου ὑπῆρξε καταλυτικὴ γιὰ τὸ ἔργο τους (Φώτης Κόντογλου, Σπύρος Παπαλουκάς, Πολύκλειτος Ρέγκος, Νίκος Γαβριὴλ Πεντζίκης). Δὲν θὰ ἥταν ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε ὅτι ἥ ἐπίδραση τῆς τέχνης τοῦ "Ορους, ἥ ἀκτινοβολία του ὡς ζωντανῆς κιβωτοῦ τοῦ «ἔνδοξού μας βυζαντινισμοῦ», ἀνιχνεύεται σὲ πολλὲς ἐπιλογὲς τῶν καλλιτεχνῶν ποὺ ἀνήκουν στὴ λεγόμενη γενιὰ τοῦ '30.

Πρῶτος σημαντικὸς καλλιτέχνης ποὺ ἐπισκέφτηκε τὸ "Ορος πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὁ Θεόδωρος Ράλλης, ποὺ βρέθηκε ἐκεῖ τὸ 1885 καὶ τὸ προσέγγισε ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ἀκαδημαϊκῆς τέχνης τοῦ 19ου αἰώνα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, πολλοὶ ζωγράφοι ἀντίκρισαν τὸν "Αθω ὡς ἀπλοὶ τοπιογράφοι· μᾶς ἔδωσαν ὅμως μεγάλο ἀριθμὸ σημαντικῶν ἔργων μὲ ἀπόψεις τοῦ "Ορους, στὰ ὅποια διερευνᾶται ἐπίμονα ἥ δυνατότητα ἐνὸς σύγχρονου εἰκαστικοῦ ἰδιώματος γιὰ τὴν ἀποτύπωση τοῦ ἐλληνικοῦ τοπίου. Πρῶτος καὶ καλύτερος ἀνάμεσά τους ὁ ἀναμφισβήτητα μείζων Σπύρος Παπαλουκάς, ἔνας ἀπὸ τοὺς κορυφαίους ζωγράφους τοῦ νεότερου ἐλληνισμοῦ, στὸν ὅποιο ἥ Ἀγιορειτικὴ Πινακοθήκη ἔχει ἥδη ἀφιερώσει ἔναν μεγάλο καὶ σημαντικὸ τόμο μὲ τὸ σύνολο τῆς ἀγιορείτικης παραγωγῆς του (Σπύρος Παπαλουκάς, Θητεία στὸν "Αθω, 2003).

Ἡ αἴγλη τοῦ Ἀγίου "Ορους συνεχίστηκε καὶ στὶς μέρες μας. Πολλοὶ καὶ ἀξιόλογοι νεότεροι καλλιτέχνες βρέθηκαν ἐκεῖ κατὰ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ περασμένου αἰώνα (ἐποχὴ ποὺ συμπίπτει μὲ μιὰ ἀναγέννηση τοῦ ἀγιορείτικου μοναχισμοῦ), ἐμπνεύστηκαν καὶ προβληματίστηκαν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ "Ορους καὶ φέρουν ἐμφανὴ στοιχεῖα τῆς ἐπιρροῆς του στὸ ἔργο τους (Παῦλος Σάμιος, Φαίδων Πατρικαλάκης, Νίκος Ἀλεξίου, Μάρκος Καμπάνης, Γιάννης Μενεσίδης κ.ἄ.). Ἡ ὄψη αὐτὴ τῆς σύγχρονης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει τὸ θέμα μιᾶς ἄλλης, μελλοντικῆς παρουσίασης. Ἀντικείμενο ἴδιαίτερης παρουσίασης θὰ μποροῦσε ἐπίσης νὰ ἀποτελέσει καὶ ἥ διερεύνηση ἄλλων πτυχῶν τῆς ἀγιορείτικης ἐπιρροῆς, ὅπως ἥ σχέση τοῦ "Ορους, ἰδεολογικὴ καὶ ζωγραφική, μὲ τὴ διαμόρφωση τῆς σύγχρονης ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς, ἥ εἰκαστικὴ παραγωγὴ Ἀγιορειτῶν μοναχῶν ποὺ εἶναι καὶ ζωγράφοι (Ἀνθίμος Ἰβηροσκητιώτης, Δαμασκηνὸς Ροδάκης, Νικόδημος μοναχός, Ἀναστάσιος Καρεώτης κ.ἄ.) ἥ ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία ζένων καλλιτεχνῶν (ὅπως ὁ Edward Lear).

Ἡ ἀρχικὴ ἴδεα γιὰ τὴ διοργάνωση τῆς παρούσας ἐκθεσης ἀνήκει στὸν Ἱερομόναχο Ἰουστίνο Σιμωνοπετρίτη, ὑπεύθυνο τῆς Ἀγιορειτικῆς Πινακοθήκης τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας, τὸν ὅποιον εὐχαριστοῦμε θερμὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ θέση. Ἡ Ἀγιορειτικὴ Πινακοθήκη ἔχει ὡς σκοπὸ τὴ συλλογή, μελέτη καὶ προβολὴ ἔργων τῆς σύγχρονης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ποὺ σχετίζεται μὲ τὸ "Αγιον "Ορος. Ἔνας μικρὸς πυρήνας ἔργων τῆς συλλογῆς αὐτῆς, καθὼς καὶ τὸ σχετικὸ ἀρχεῖο καλλιτεχνῶν ποὺ συνέταξε, μὲ καιρὸ καὶ μὲ κόπο, ὁ Ἱερομόναχος Ἰουστίνος ἀποτέλεσαν τὴ βάση γιὰ νὰ ἐπιχειρήσουμε τὴ δική μας εἰκαστικὴ περιήγηση.

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Τὸ χρονολογικὸ τόξο τῆς ἔκθεσης ἀκουμπᾶ ἀπὸ τὴ μιὰ στὸν Θεόδωρο Ράλλη καὶ καταλήγει στοὺς καλλιτέχνες ποὺ γεννήθηκαν ὥς τὸ 1930. Ἀνάμεσα σὲ αὐτὰ τὰ συμβατικά, οὕτως ἢ ἄλλως, ὅρια, διερευνᾶται ἡ σχέση τοῦ "Ορους μὲ τὴν Ἑλληνικὴ ζωγραφική, ἐνῶ τὸ κέντρο βάρους ἐντοπίζεται ἀναπόφευκτα στὸ Μεσοπόλεμο, περίοδο κατὰ τὴν ὁποίᾳ παρατηρεῖται μιὰ σημαντικὴ πύκνωση τοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸν "Αθω, τόσο ἀπὸ καλλιτέχνες ὅσο καὶ ἀπὸ σημαντικοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων. Ἡ ἀπουσία κάποιων καλλιτεχνῶν ἀπὸ τὸ πανόραμα αὐτὸ δὲν ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στὶς ἐπιλογὲς καὶ τὶς προτιμήσεις μας, ἀλλὰ καὶ στοὺς περιορισμοὺς ποὺ ἐπιβάλλει ὁ χῶρος καὶ προπαντὸς στὶς ἴδιαίτερες δυσκολίες ποὺ θὰ εἶχαμε νὰ ἀντιμετωπίσουμε ἂν διογκωνόταν ὁ ἥδη ἀνοικονόμητος κατάλογος τῶν ἰδρυμάτων καὶ τῶν ἴδιωτικῶν συλλογῶν ἀπὸ ὅπου δανειστήκαμε τὰ ἔργα.

Οἱ μεγάλοι σταθμοὶ εἶναι πάντως εὐκρινεῖς καὶ σ' αὐτοὺς ἀναπόφευκτα ἐπικεντρώσαμε τὴν προσοχὴ μας. Τρανὸ παράδειγμα ἡ συγκυρία ἀνθρώπων καὶ περιστάσεων πού, τύχῃ ἀγαθῇ, ἔφερε κοντὰ τὸν Στρατὴ Δούκα, τὸν Παπαλουκά, τὸν Φώτη Κόντογλου, τὸν Δημήτρη Πικιώνη, τὸν Νίκο Βέλμο καὶ τόσους ἄλλους, περιφανεῖς εἴτε λησμονημένους, καὶ ἡ ὁποίᾳ ἔδωσε πολλοὺς καὶ ποικίλους καρπούς, ἀπὸ τὴν περίφημη ἔκθεση τῶν ἀγιορείτικων ἔργων τοῦ Παπαλουκᾶ στὸν Λευκὸ Πύργο τὸ 1924 ὥς τὶς ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις τοῦ Βέλμου καὶ τὰ γοητευτικὰ ἀφηγήματα τοῦ Φώτη Κόντογλου. Πιστεύουμε ὅτι τέτοιες εύτυχεῖς συνάξεις, ὅσες λειτούργησαν στὸ παρελθόν, ἔξακολουθοῦν ὥς σήμερα νὰ γονιμοποιοῦν τὴ σκέψη μας καὶ τὴν εὐαισθησία μας, παρὰ τὴν ἡλικία τους καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐπιτεύγματά τους ἔχουν πρὸ πολλοῦ ἀφομοιωθεῖ, σὰν ἀνώνυμες ἀφηγήσεις, σὲ βαθύτερα στρώματα τῆς συλλογικῆς συνείδησης.

Προσπαθήσαμε, μὲ ἄλλα λόγια, νὰ ξετυλίξουμε προσεχτικὰ τὸ νῆμα μιᾶς ἀφήγησης, μὲ τὶς συνέχειες καὶ τὶς παύσεις της, καὶ νὰ ἀναδείξουμε κάποιους συνδέσμους της. (Ἐπὶ παραδείγματι, τὸ νῆμα ποὺ συνδέει τὸν Παπαλουκᾶ μὲ τὸν Ρέγκο, τὸν Κόντογλου καὶ τὸν Πεντζίκη μοιάζει συνεχὲς καὶ ἀδιάκοπο. Ἐνῶ, ἀπὸ τὴν ἄλλη, εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅσο καὶ εὐεξήγητο τὸ γεγονὸς ὅτι στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς καὶ τοῦ Ἐμφυλίου τὸ νῆμα χάνεται ἢ κόβεται.) Δὲν σταθήκαμε μόνο στὰ ἔργα ποὺ θεωροῦμε μείζονα, σύμφωνα μὲ τὴν κρίση μας ἢ τὶς προτιμήσεις μας, ἀλλὰ συμπεριλάβαμε καὶ ἄλλα στοιχεῖα, κάποτε δευτερεύοντα ἢ ἐλάσσονα στὴν Ἱεραρχία τῶν αἰσθητικῶν ἀξιῶν, τὰ ὅποια ὅμως ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστα μέρη τῆς ἀφήγησης καὶ ἔξηγον, συχνὰ μὲ τρόπο σαφέστερο ἀπ' ὅτι τὰ μείζονα, τὴν παρουσία τοῦ "Ορους ὡς εἰκαστικοῦ θέματος στὴν Ἑλληνικὴ τέχνη. Εἶναι φερεπεῖν ἔξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον καὶ ἀξιόσκεπτο τὸ γεγονὸς ὅτι μεγάλη μερίδα τῆς εἰκαστικῆς παραγωγῆς ποὺ ἔξετάζουμε ἀνήκει στὰ ἔργα τῆς χαρακτικῆς καὶ τῆς εἰκονογράφησης, μιᾶς τέχνης ἀσφαλῶς πιὸ προσιπῆς στὸ εὔρυκοινό, πιὸ «λαϊκῆς» καὶ γιὰ τοῦτο πιὸ διαθέσιμης σὲ συλλογικὲς ἐπεξεργασίες.

Σὲ κάθε περίπτωση πιστεύουμε ὅτι παρέχουμε στὸν ἐπισκέπτη τῆς ἔκθεσης ἔνα ἀρκετὰ πλούσιο καὶ ποικίλο ὑλικό, ἀπὸ ὅπου δὲν λείπουν ἔργα ἀδημοσίευτα καὶ ἔντυπα δυσπρόσιτα στὸ εὔρυτερο κοινό.

ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΑΙΘΟΥΣΑ 6

- ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΟΛΔΑΣΗΣ (1897-1993)
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΟΣΧΟΣ (1906-1990)
ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΟΥΝΑΡΟΠΟΥΛΟΣ (1889-1977)
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΙΚΕΛΙΩΤΗΣ (1917-1984)

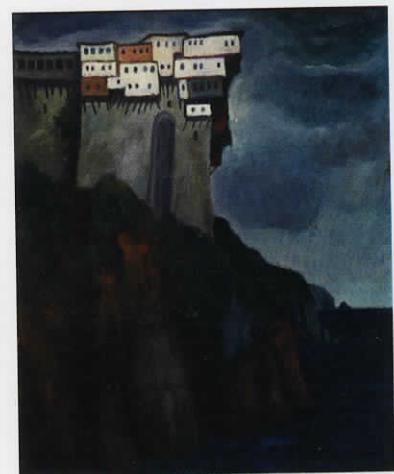
ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ

ΑΙΘΟΥΣΑ 7

- ΠΑΝΟΣ-ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΝΑΚΟΣ (1930-1999)
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΡΑΛΗΣ (1908-1975)
ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ (1908-1993)
ΝΙΚΟΣ ΦΩΤΑΚΙΣ (1904-1959)

ΑΙΘΟΥΣΑ 8

- ΚΩΣΤΑΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ (1916-2003)
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΣΜΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (1895-1967)
ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ (γ. 1927)
ΦΡΑΝΣΟΥΑ ΠΕΡΙΛΛΑ (1874 - μετά το 1953)
ΤΑΣΣΟΣ (ΑΛΕΒΙΖΟΣ) (1914-1985)

ΝΙΚΟΣ ΦΩΤΑΚΙΣ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΟΛΔΑΣΗΣ

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ
Μάρκος Καμπάνης

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΕΚΘΕΣΗΣ
”Ολγα Δροσινοῦ

ΕΡΕΥΝΑ
Μάρκος Καμπάνης, Ίωάννα Μαντζαβίνου,
Κάτια Κιλεσοπούλου, Δημήτρης Παυλόπουλος

ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ
Μαρία Άλεξίου
Έργαστριο Συντήρησης Χάρτινου Ύλικοῦ

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΕΣ
Graphicon – A. & N. Κυριακίδης & Σιά Ο.Ε.
Μαρία Άλεξίου

ΠΛΑΙΣΙΑ
Νίκος Σδράλης

ΠΛΕΞΙΓΚΛΑΣ
Μίλτος Τσάφας

ΑΝΑΡΤΗΣΗ
Δημήτρης Τσαλαματάς

ΑΣΦΑΛΙΣΗ
”Εθνική Άσφαλιστική

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ-ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ
Νίκος Άναστασόπουλος

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΝΤΥΠΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
Graphicon – A. & N. Κυριακίδης & Σιά Ο.Ε.

Η έκθεση «Τὸ Ἀγιον Ὄρος στὴν ἔλληνικὴ τέχνη» πραγματοποιήθηκε μὲ τὴν εὐγενικὴ συνεργασία τῆς Αγιορειτικῆς Πινακοθήκης τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας, γιὰ νὰ παρουσιαστεῖ στὸ Πολιτιστικὸ Κέντρο τοῦ ΜΙΕΤ στὴ Θεσσαλονίκη (Βασ. ”Ολγας 108) τὸν Νοέμβριο τοῦ 2007 καὶ στὴν Ἀθήνα στὸ Μέγαρο Ευνάρδου (Αγ. Κωνσταντίνου 20) τὸν Ἰανουάριο τοῦ 2008.

9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2007 – 13 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2008

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΥ ΜΙΕΤ / ΒΑΣ. ΟΛΓΑΣ 108

